

FEMENIA / FEMENIES: UN LLINATGE TOPONÍMIC MALLORQUÍ

Antoni Mas i Forners i Joan-Lluís Monjo i Mascaró
XVI Jornada d'Antroponímia i Toponímia. Binissalem, 2003

Femenia —i la seva variant Femenias— és un llinatge molt difós a Mallorca i a València i molt escàs a Catalunya, on sembla el resultat d'una migració més o manco recent.¹ També és present com a topònim, a Mallorca i al sud de València (Corominas-Mascaró, 1989:140). A la Balear major es localitza com a topònim a Escorca —on no apareix documentat en el Repartiment, almanco exactament amb aquesta forma— i a Santa Margalida, on el 1242 es localitza com a nom d'una alqueria (March-Rosselló, 1981). Tant en Francesc de Borja Moll com en Joan Corominas i en Josep Mascaró coincideixen a assenyalar que la fesomia del mot fa que sembli d'origen precatalà, i considerar la proposta més adient un ètim àrab tot i que divergeixen en les seves hipòtesis sobre l'origen del mot (Corominas-Mascaró, 1989: 140-141; Moll, 1986). El nostre objectiu, però, no és l'estudi del topònim, sinó el del llinatge; concretament, de com es formà i de com es va difondre geogràficament entre els segles XIII i XVII.

FEMENIA, DE TOPÒNIM A LLINATGE

Que nosaltres sapiguem, en el segle XIII només apareix documentat com a llinatge d'un habitant de Santa Margalida, que el 1283 és anomenat *Maymoni de Femia*. Es tracta, sens dubte, del mateix que el 1273 apareix descrit com *Matheo Aham qui alias per gentes voccaris Maymon habitatori Sancte Margarite de Muro* com a posseïdor de l'alqueria *Sentaia*,² atès que, segons reporta en Ramon Rosselló, el 1296 en Mateu Am, també ano-

¹ Segons una recerca duta a terme amb la base de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (<<http://www.idescat.net/onomastica/orpi.stm>>) el dia 30 d'octubre de 2004 hi havia 84 persones a Catalunya que tenien Femenia com a primer cognom, 74 el tenien com a segon, 31 tenien com a primer llinatge Femenias i 64 com a segon. La seva distribució, sobretot a zones receptors d'immigració, com el Barcelonès, com el fet que no aparegui en el buidatge dels cognoms dels fogatges de Catalunya del 1358, 1497 i 1553 (dut a terme per n'Óscar Barea, <<http://www.scgenealogia.org/fitxers/index.htm>>) fa pensar que el llinatge es va difondre a Catalunya des de les Illes Balears o el País Valencià.

² ARM ECR 348 f. 109.

menat Maimó de Femenia (*Mathei Am qui alias nuncuparis Maymonus de Femenia como-ranti apud Sanctam Margaritam de Muro*), va adquirir un rafal a la Vall de la Nou (FERRER-ROSSELLÓ, 1977: 136). Quin és, però, l'origen del llinatge? A la documentació del segle XIII no es coneix cap vinculació d'en Maimó de Femenia amb l'alqueria del mateix nom, però sí en la documentació del segle XIV. Tots els indicis que s'hi contenen apunten que en Maimó de Femenia va deixar de ser conegut com en Mateu Aham o Am i que passà a ser conegut pel nom de l'alqueria on es va establir —Femenia—, situada sota alou de la Baronia del comte d'Empúries, en les proximitats de la vila de Santa Margalida. Vegem-ho: en un establiment de l'alqueria *Beniduç* (l'actual Son Morro), del començament del segle XIV (no es pot precisar la data del document³ pel mal estat que presenta), quan s'hi assenyalen els confrontants de l'alqueria es consignen la cavalleria i honors d'en Pere Satorre (actualment coneguts com sa Torre, Son Fava i Son Flor); l'honor i els béns dels fills i hereus d'en Maimó de Femenia (*filiorum et heredum Maymoni de Femenia*) difunt; l'alqueria anomenda V(...)[ernissa], i de l'altra l'honor d'en *R. G. Surici*, que per altres documents hom coneix que era l'alqueria de Santa Eulària). Segons es desprèn de l'anàlisi d'aquests confrontants, l'honor i els béns dels fills i hereus d'en Maimó de Femenia difunt s'haurien d'identificar amb l'alqueria de Femenia que, el 1339, posseïen els germans Pere i Bernat de Femenia.⁴ Reforça aqueixa proposta d'identificació que en el mapa de Santa Margalida dels segles XVI-XVII (Mas, 1997) la ubicació de l'alqueria Femenia —recordem-ho, ja documentada el 1242 i posseïda per altres tinents— hi coincideixi amb la que es desprèn de l'anàlisi dels confrontants de la primera meitat del segle XIV, i que també ho faci la ubicació del topònim actual. A més, cal notar que en el mateix instrument s'afirma que en Bernat *de Femenia* percebia un cens de 2 morabatins per un camp situat a la porció del comte d'Empúries, que havia estat agregat a l'alqueria de Beniduç.⁵ Segurament es tracta del mateix cens —de 16 sous— que rebien el 1348 sobre aqueixa mateixa alqueria —aleshores anomenada Vallobera— els hereus d'en Pere i d'en Bernat de Femenia.⁶ El 1339 l'alqueria —que no s'anomena— s'havia dividit en dues parts, la dels germans Pere i Bernat de Femenia, que molt probablement eren els fills d'en Maimó de Femenia que apareixen esmentats en els inicis del segle XIV, o descendents d'un d'aquests.⁷

Per les notícies que en tenim, el topònim no es torna a documentar directament fins a mitjan segle XIV. A un establiment (1349) de l'alqueria de Vallobera, entre els confrontants s'assenyalen els honors de les alqueries de Femenia i de Vernissa (*possessionibus alqueriarum de Femenia et de Vernissa*) i entre els posseïdors de drets sobre l'alqueria consten els hereus d'en Pere i en Bernat de Femenia (*Petri et Bernardi de Femenia*).⁸ En un altre establiment (1351) d'una part de l'alqueria Vallobera, aquella que estava situada *versus* l'alqueria de Vernissa, s'esmenta que els hereus d'en Bernat i en Pere de Femenia tenen dret a rebre 16 sous censals sobre l'esmentada tinença (*heredes Petri et Bernardi de Femenia quondam ad censum ·XVI·solidos quolibet anno solvendorum*) i que l'alqueria *confronta ex*

³ ARM PN M-1, f. 59-59v.

⁴ Vegeu les citacions documentals més envant.

⁵ ARM PN M-1, f. 59-59v.

⁶ ARM PN T-390 f. 16-17.

⁷ En un dels establiments que dugué a terme en Bernat Femenia s'esmenta com a confrontant l'honor d'en Pere de Femenia (ARM PN M-4 f. 16v-17) i en un altre que la parcel·la de terra és segregada de les possessions de la seva alqueria (ARM PN M-4 f. 190v).

⁸ ARM PN T-392 f. 5-6. No som més precisos perquè el document està deteriorat.

*una parte in possessionibus alqueria de Vernissa et ex alia parte in honore heredum Petri et Bernardi de Femenia quondam.*⁹ Gairebé amb tota seguretat es tracta dels 2 morabatins que tenien dret a rebre, en els inicis del segle XIV, els fills i hereus d'en Maimó de Femenia. El mateix any, na Margalida, esposa del ciutadà Guillem Mosqueroles i en Pericó de Femenia (*Periconus de Femenia*), de la parròquia de Santa Margalida, es partiren l'alqueria que tenien per indivís a la parròquia de Santa Margalida, sota alou de la Baronia del Comte d'Empúries. Na Margalida es reservà la part de l'alqueria que confronta amb la possessió que es reserva en Pere de Femenia, amb la síquia Reial, amb les possessions de diversos pobladors de Santa Margalida i amb el terme d'Alcudiola. En Pericó de Femenia es reservà l'altra meitat, aquella que cofrontava amb la part de l'alqueria de na Margalida, amb la síquia Reial, i amb l'alqueria de Femenia de l'esmentat Pericó (*alqueria mee de Femenia*).¹⁰ Així doncs, el topònim de l'alqueria —o, més exactament, alqueries i trossos de terra— sembla es trobava ben consolidat, com també es pot apreciar en altres documents: el 1359 s'arrendà d'una alqueria *in termino Alqueria de Femenia*, que confronta amb les possessions dels pobladors de Santa Margalida, amb l'alqueria de Femenia, amb les possessions de Femenia (*possessionibus de Femenia*) i amb la síquia Reial.¹¹ Igualment, el 1388 es va alienar un rafal situat al terme de Femenia, sota alou de la Baronia del Comte d'Empúries que confrontava amb les possessions tingudes sota alou de la cavalleria de Santa Margalida i de l'església de Santa Margalida, dites les Jovades, amb les possessions tingudes sota alou de la cavalleria d'Alcudiola, amb el terme de Femenia i d'altra part amb els termes de les alqueries de Loro i de la Torre, tingudes sota jurisdicció de la cavalleria de la Torre.¹²

ELS FEMENIA DE MALLORCA, DEL SEGLE XIII AL SEGLE XVII

Tota la documentació citada fins ara sembla corroborar que l'origen del llinatge no és altre que l'adopció com a mitjà de designació, per part d'en Mateu Am àlies Maimó, del topònim de l'alqueria que havia passat a posseir (Femenia) en la segona meitat del segle XIII, que també adoptaren els seus fills i descendents. Sembla fer costat a aqueix origen toponímic del llinatge la distribució que presenta en el segle XIV: en la relacions de contribuents i d'homes d'armes publicades per en Joan Miralles apareix a Ciutat com a llinatge d'una persona —en Pere de Femenia— i de només dues més (en Pere i en Bernat de Femenia, residents a Santa Margalida) a la llista d'homes del 1359 de la part Forana (Miralles, 1997: 660, 663). La documentació de la segona meitat del segle XIV suggereix que aparegueren diferents branques del llinatge, encapçalades pels hereus de la família que mantingueren el seu patrimoni —encara que fragmentat en diverses alqueries i trossos de terra—, tot ampliant-lo amb alqueries i rafals dels voltants.¹³

En el primer terç del segle XV hi havia tres persones cognominades Femenia —de les quals hom en desconeix el grau de parentiu— que encara tenien béns a l'alqueria que donà nom al llinatge: el 1424 apareixen documentats com posseïdors de dues alqueries dife-

⁹ ARM PN T-392 f. 122.

¹⁰ ARM PN T-392 f. 236–237.

¹¹ ARM PN T-393 f. 58–58v.

¹² ARM PN T-397 f. 89.

¹³ Cal destacar que en la segona meitat d'aquesta centúria ja apareixen documentades persones d'aquesta família amb el prenom Andreu (ARM PN T-612 f. 98–99; ARM PN T-619 f. 3), que en serà un dels més característics, juntament amb Bernat i Pere.

rents en Martí, ja difunt, i en Guillem Femenia;¹⁴ aquest, segurament, és el mateix Guillem Femenia que va fer donació, el 1440, al seu fill Martí d'una alqueria anomenada Femenia.¹⁵ Dos anys després, el 1426, en Bernat Femenia de Vernissa, posseïdor d'una peça de terra a Femenia, de l'alqueria de Vernissa, i dels rafals confrontants de Santa Eulària i d'en Mas, que ja havia cedit part dels seus béns al seu fill Pere, va fer donació a un altre fill seu, anomenat Andreu, de l'alqueria de Vernissa.¹⁶ També adoptaren el llinatge dos esclaus d'en Bernat: en Gabriel Femenia de nació de rossos, alliberat el 1426, i que passà a residir a la pobla de Santa Margalida amb la seva muller Angelina —amb la qual es casà el mateix dia del seu alliberament— i en Martí, lliure ja el 1427, que apareix descrit com a fill d'en Martí Femenia. Atès que no s'indica que aquest darrer hagués estat esclau, cal pensar que era un lliure, potser el Martí Femenia difunt el 1424.¹⁷

A la talla del 1459 de Santa Margalida apareixen vuit persones amb el llinatge Femenia: n'Andreu, el segon contribuent més important del terme, en Bartomeu, en Gabriel —saig—, en Guillem, en Jaume, en Mateu, en Martí i l'heretat d'en Martinoi Femenia. Un hom desconeix si en Gabriel i en Martinoi Femenia —amb béns d'escassa entitat— eren els esclaus alliberats o els seus descendents; en tot cas, no es pot descartar tampoc que corresponguessin a cristians de natura (vells), atès que terratinents importants de Santa Margalida també tenien aquests prenom a la mateixa època —com és el cas dels Martí Femenia posseïdors d'alqueries que hem esmentat més amunt—.

Les pràctiques d'heretament, doncs, propiciaven l'aparició de diferents branques de la família, definides a partir del patrimoni amb què foren dotats i el que podien assolir. D'una banda, aquelles que mantenien el domini útil de les possessions, alqueries i rafals, que esdevingueren de les més riques del terme, i de l'altra, aquelles formades pels fills que no rebien un patrimoni important i —pot ser— per qualche descendent d'esclaus alliberats (i, és clar, pels descendents dels uns i els altres). Un altre fet que cal destacar és que les branques més riques de la família tenien habitualment un nombre relativament elevat de fills barons que sobrevivien els pares. Això en provocava la divisió del patrimoni i la contínua aparició de ramificacions de la mateixa família, molt sovint amb els mateixos prenom que els seus avantpassats i els seus parents, propers o llunyans, circumstància que hom pot apreciar clarament en les fonts del segle XVI i XVII.

¹⁴ 1424. Venda de l'alqueria que fou d'en Martí Femenia difunt que confronta amb el rafal d'Antoni i Llorenç Flor, amb l'alqueria d'en Guillem Femenia, amb l'altra meitat de l'alqueria que és d'en Guillem Monge i amb la síquia Reial (ARM PN T-640 f. 104v-105).

¹⁵ 1440. Guillem Femenia de l'alqueria de Femenia del terme de Santa Margalida, en contemplació del matrimoni del seu fill Martí amb n'Antònia, filla d'en Guillem Muntaner de l'esmentada parròquia li fa donació de la part de l'herència que li pertoca (ARM PN T-642 f. 104-104v). No seria estrany que fos el mateix Guillem Femenia que apareix com a contribuent a la talla de Muro del 1430 (Barceló), potser perquè posseïa béns en aquell indret.

¹⁶ ARM PN T-419 f. 89-90v.

¹⁷ 1426, octubre, 7. En Bernat Femenia de l'alqueria de Vernissa de la parròquia de Santa Margalida manumiteix i fa franc i alforre el seu serf Gabriel de nació de rossos. Un dels testimonis és en Guillem Femenia. El mateix dia n'Angelina, muller que fou d'en Martí Femenia àlies *Dolor de Santa Margalida* es col·loca en matrimoni amb en Gabriel Femenia franc i alforre, amb dot de 25 lliures. També el mateix dia en Gabriel Femenia i na Magdalena sa muller, de la pobla de Santa Margalida, reconeixen deure a en Bernat Femenia de l'alqueria de Vernissa de la pobla de Santa Margalida 25 lliures, que són d'aquelles 140 lliures a canvi de les quals l'esmentat Bernat Femenia féu en Gabriel Femenia franc i alforre. En idèntica data en Bernat Femenia de l'alqueria de Vernissa de la parròquia de Santa Margalida concedeix al seu serf nodrit de casa, Martí Femenia, fill d'en Martí Femenia, que quan li pagui 135 lliures serà lliure (ARM PN T-411 f. 81-82v). Molt probablement és el que apareix com a alforre a ARM PN T-419 f. 80v.

L'anterior degué ésser la causa de l'emigració cap a Muro de persones amb el llinatge Femenia, que es desprèn de la consignació de set persones amb el mateix cognom a la talla de Muro del 1479,¹⁸ amb una distribució de prenom molt semblant a la dels Femenia de Santa Margalida (Andreu, Angelina, Joan, Mateu (2), Pere i Rafel). Així i tot, cal tenir present que part d'aquestes persones podien tenir dues residències, o béns als dos municipis. De tota manera, com a conseqüència d'aquests canvis de residència, el llinatge Femenia ja s'havia consolidat a Muro. Així ho indica que en la llista d'homes d'armes de Muro del 1515 se'n documentin quatre Femenia a Muro (amb els prenom Bartomeu, Joan, Pere i Rafel) i només tres a Santa Margalida, la localitat on s'havia format el llinatge (que nomien Andreu, Jaume i Pere).

En el morabatí del 1545 i en els estims de Santa Margalida del 1553, 1567, 1578, 1581, 1591, 1595, 1603 i 1613 apareixen nombrosos individus cognominats Femenia, que mostren de manera clara i llampant l'increment de la freqüència del cognom durant aquesta centúria (vegeu l'apèndix). Segons es desprèn dels seus prenom (Andreu, Antoni Joan, Bernat, Damià, Pere) i d'altres referències contingudes en aquestes mateixes fonts (com els béns que posseïen), la gran majoria tenien la seva procedència recent en els Femenia de Vernissa de darreries del segle XV i dels inicis del segle XVI.

Durant aquest període, aquesta família de terratinents havia tornat a dividir el seu patrimoni —que havia incrementat amb diferents possessions— entre els diferents fills. La majoria d'aquests va rebre una possessió, cosa que va propiciar l'aparició de diferents branques de famílies terratinents amb el llinatge en la primera meitat del segle XVI. Així, en Bernat Femenia —difunt ja el 1510 i casat amb n'Apol·lònia— era el titular d'una possessió a Hero i pare d'almanco un fill, també anomenat Bernat.¹⁹ N'Andreu Femenia, documentat el mateix any i ja difunt el 152,²⁰ era un dels veïnats més rics del terme, on tenia com a mínim una altra possessió a Hero, una a Vernissa i la de Son Carbonell a Muro. Tingué, juntament amb la seva esposa Gabriela, un total de cinc fills barons, a més d'almanco una filla, de la qual hom en desconeix el prenom: en Bernat, que heretà Vernissa, n'Antoni Joan, que heretà Son Carbonell,²¹ en Pere, que heretà la possessió d'Hero,²² en Mateu, que havia de rebre 100 lliures com a herència, i n'Andreu, que desconeixem com fou heretat.

¹⁸ A la del 1430 només n'hi havia una.

¹⁹ 1510, abril, 12.- N'Apol·lònia, vídua d'en Bernat Femenia difunt de Santa Margalida arrenda a Pere Croquell de Santa Margalida la possessió que té al lloc d'Hero de la parròquia de Santa Margalida (PN M-512 f.44-45). Al morabatí del 1545 hi apareixen en Bernat Femenia i la dona Apol·lònia, sa mare. El lloc en què apareixen a la font, recaptada amb un ordre geogràfic (darrera en Mateu Fluxà i n'Esteve Bonet, tinents de possessions a Hero, fa pensar que, efectivament, es tracta de la mateix família (Mas, 1997).

²⁰ 1510, març, 12. Andreu Femenia de Santa Margalida (PN M-512 f. 43v); 1513, gener, 14. Andreu Femenia de la parròquia de Santa Margalida ret a Francesc Bonet la possessió d'Hero que li havia venut per preu de 40 lliures (PN M-515 f. 3v).

²¹ 1528, agost, 13. En Bernat, n'Andreu, en Pere, n'Antoni Joan i en Mateu Femenia, fills de n'Andreu Femenia difunt de la parròquia de Santa Margalida, atenint al fet que sa mare Gabriela és creditora dels béns de son pare, li fan donació de la heretat de son pare (S-1228 f. 43v.44v). El mateix dia, na Gabriela, vídua de n'Andreu Femenia difunt de la parròquia de Santa Margalida del lloc de Vernissa, fa donació al seu fill Bernat de l'alqueria de Vernissa, però es reserva tot un seguit de drets durant el temps de la seva vida; que també quan hagi mort i la seva filla la sobrevisqui li ha de donar, de vida seva, tot allò que ella es reservava; i amb la condició que dit Bernat ha de pagar 100 lliures al seu germà Mateu i també l'haurà de mantenir calçat i vestit (S-1228 f. 44v-46v). En idèntica data, l'esmentada Gabriela, vídua de n'Andreu Femenia difunt de la parròquia de Santa Margalida del lloc de Vernissa, fa donació al seu fill Joan [el qual accepta la donació com a Antoni Joan] de la seva possessió anomenada la marjal d'en Carbonell que té a la parròquia de Muro (S-1228 f. 47-47v).

²² 1542, abril, 29. Na Gabriela, vídua de n'Andreu Femenia de l'alqueria de Vernissa, difunt, atenint que anys enrere havia fet donació a en Pere Femenia, fill seu, d'una possessió anomenada d'Hero situada a la dita vila,

En el darrer terç del segle XVI hi havia quatre branques de terratinents amb el llinatge Femenia residents a Santa Margalida —a part d'altres famílies benestants amb el mateix llinatge—: dues anomenades *de Vernissa*, cada una de les quals tenia una possessió anomenada amb aquest topònim,²³ i altres dues —dites *Femenia d'Hero*— que, com en el cas anterior, tenien dues possessions sota alou de la cavalleria del mateix nom.²⁴ Les branques menors del llinatge solien residir a la Vila i, en molt menor mesura, al llogaret de Maria. Pel que sembla, la residència a la possessió de la família —tret de qualque cas aïllat— era reservada a la família del fill que heretava el gruix del patrimoni. Dues d'aquestes branques n'originaren altres dues gràcies a l'assoliment —que un hom desconeix com dugueren a terme— de possessions fora del terme, a Muro i a Manacor (a l'actual terme de Sant Llorenç). El 1585, en Pere Femenia —que apareix descrit com de Santa Margalida, del lloc d'Hero, i fill del difunt Joan Femenia— arrendava juntament amb la seva esposa Joana la seva possessió anomenada Biniaco, situada al terme de Muro.²⁵ El 1589 en Mateu Femenia, de la vila de Santa Margalida, en contemplació del matrimoni del seu fill Andreu amb n'Elisabet, vídua d'en Joan Brotat i filla de l'honor Antoni Fullana de la vila de Manacor, difunt, li féu donació de la possessió anomenada les Toltes, situada en aquell terme. Atesa la combinació de prenom (Andreu i Mateu) cal relacionar-los amb el Mateu que, el 1528, apareix documentat com un dels fills de n'Andreu Femenia de Vernissa.²⁶

L'anterior degué contribuir a consolidar encara més la presència del llinatge a Muro i a difondre'l a Manacor, on el 1581 s'hi registren vuit persones amb el cognom Femenia (Vaquer, 1978; Rosselló-Vaquer, 1991), tot i que la branca principal —els posseïdors de les Toltes— continuaren mantenint la residència a Santa Margalida fins a mitjan segle XVII —o així s'indica a la documentació— i, en tot cas, relacions amb la vila d'origen.²⁷ De més a més, hom té notícies de l'expansió del llinatge a altres localitats —com Campanet i Artà— i, fins i tot, a Sardenya, com a conseqüència de l'establiment en aqueixa illa de comerciants originaris de Santa Margalida, significativament anomenats Bernat i Pere (Deyà, 1998: 147-154).

A hores d'ara Femenia és un llinatge freqüent a Mallorca —especialment la seva pluralització Femenias—. Apareix localitzat, amb una variant o amb l'altra, o amb totes alhora, tant a la població on es va formar —Santa Margalida— com en aquelles on ja apareix documentat en el segle XVI, totes elles confrontats o pròximes al nucli originari: Artà, Campanet, Manacor, Muro i Sant Llorenç del Cardassar. També és freqüent a altres localitats properes a les anteriors, com Búger, Petra i sa Pobla, a la ciutat de Mallorca. També és present a moltes d'altres localitats, tot i que amb magnituds manco freqüents o merament testimonials (Calvià, Capdepera, Felanitx, Inca, Maria, Marratxí, Pollença, Vilafranca...).

atenint que aqueixa donació no fou «inventada», li fa donació de la seva possessió d'Hero situada a la dita vila, que confronta amb en Bernat Femenia, amb Reboster, amb n'Esteve Bonet, i de l'altra part amb el camí que va a la vila de Santa Margalida; es retén diversos drets i el dot de 200 lliures per a la seva filla casada amb en Jaume Rabassa de Sineu (PN M-525 f. 128v-129)

²³ Que eren el resultat de la divisió del nucli antic del patrimoni familiar, el rafal d'en Mas i Vernissa.

²⁴ Una d'aquestes branques devia descendir d'en Bernat Femenia que el 1510 tenia una possessió a Hero i l'altra ho devia ser de n'Andreu Femenia (posseïdor de Vernissa, el rafal d'en Mas, una possessió a Hero a Santa Margalida i Son Carbonell a Muro).

²⁵ ARM PN 5025 f. 107.

²⁶ Atesa la diferència cronològica entre un i altre document —61 anys— es podria tractar tant del mateix Mateu Femenia com d'un successor seu.

²⁷ Segons indica en Damià Ferrà-Pons (1991: 2004), aquesta possessió ja era d'en Mateu Femenia el 1578 i el 1595 era d'aquest mateix o d'una persona del mateix nom, i el 1658 era de l'honor Joan Antoni Femenia de Santa Margalida.

ELS FEMENIA AL REGNE DE VALÈNCIA

Totes les dades a l'abast fan pensar que el llinatge apareix al regne de València amb l'establiment de colons mallorquins que seguí l'expulsió dels moriscs (1609). Les primeres persones documentades en aqueix regne amb el llinatge són mallorquines i totes apareixen referenciades a localitats afectades, en major o menor mesura, per la migració illenca. Així, la primera documentació que tenim del cognom Femenia al regne de València correspon als nous pobladors mallorquins (probablement nadius de Santa Margalida) assentats a la Vall d'Ebo després de l'expulsió dels moriscs,²⁸ i a Llíber, amb el margalidà Bernat Femenia, un dels repobladors inicials d'aquesta localitat (1611). En tots aquests indrets el llinatge es manté al llarg del segle.

Després del període de redacció de les cartes pobles, al primer quart del segle XVII, ja s'observa una expansió ben considerable dels portadors d'aquest cognom per la comarca de la Marina-Comtat, arribats des de punts diferents de Mallorca. En dates ben primerenques hom documenta a Benissa els margalidans Pere (1615) i Guillem Femenia (1633); a Fageca, en Miquel Femenia, possiblement també de Santa Margalida —qui pareix, però, que no va fer arrel en aqueixa població— (1615);²⁹ a Famorca, l'artanenc Antoni Femenia (1616); a la Vall d'Alaguar, en Jaume Femenia (1626); a Murla, el manacorí Antoni Femenia (1627); a Benimassot, en Pere Femenia (1628).

Un cas especial és el de na Margalida Femenia, documentada a l'arxiu parroquial de Pego (1619),³⁰ que era una viuda nascuda a la ciutat de Càller (Sardenya). Es tracta d'una interessant atestació —no aïllada, com veurem a la documentació que tenim a l'abast— de la repoblació mallorquina que arribà a les terres valencianes «de rebot» des de les colònies mallorquines de l'illa de Sardenya i no directament des de Mallorca.³¹

A mitjan segle XVII, ja des d'aquests punts inicials de la comarca, secundàriament, s'ha escampat el llinatge. Com succeeix, per exemple, a Benidoleig o als Poblets, i seguint també el cens de 1646, a Castells, Dénia, Sagra, Tormos, el Verger, Xaló. Seria interessant de poder resseguir quina va ser la trajectòria de cada repoblador; nosaltres, a tall de mostra, exposarem el cas dels fills d'en Bernat Femenia, establits a Llíber, i de n'Antoni Femenia, establert a Famorca.

La primera família, natural de Santa Margalida, estava constituïda per en Bernat Femenia i la seva muller, na Caterina Monjo, i amb els seus fills Gaspar, Joan i Pere, també nascuts a Santa Margalida. Sabem que tant ell com el seu fill Gaspar restaren al poble d'origen; però que en Pere es va traslladar abans de 1637 a la Vall d'Alaguar,³² encara que només temporalment, ja que no figura al cens de 1646 en aquesta vall, sinó a Xaló. El seu fill Joan era capellà a Ondara.³³

²⁸ Dels quals ens dóna notícia l'arxiu parroquial de Pego, a voltes fins i tot abans del document de carta pobla conegut de l'esmentada vall (1610-1611).

²⁹ L'arxiu parroquial de Fageca indica que era fill d'en Jaume Femenia i de na Joana Pastor [APF, QL 1613, Llibre de matrimonis: foli. 92]. La combinació d'aquests dos llinatges, Femenia-Pastor, que són ben documentats i freqüents a Santa Margalida, és un indicatiu més que probable d'aquest origen.

³⁰ Vicens 1987.

³¹ És un fet conegut la immigració de mallorquins a la veïna illa de Sardenya en la segona meitat del segle XVI i encara a la primeria del segle XVII (veg. Deyà 1998: 147-154).

³² APX, QL 1628, Bateigs: f. 15.

³³ En una nota de la partida de defunció de la seva mare, Caterina Monjo, de l'any 1632, diu que aquesta morí estant en Ondara, en companyia de son fill mos[sén] J[oa]n, regent la cura [APX, QL 1628, Difunts: foli 14 v.].

L'artanenc Antoni Femenia es casà al regne de València amb la manacorina Caterina Vidal (1616), i s'establí a Famorca juntament amb la seva muller.³⁴ Mitjançant els registres de bateig de l'arxiu parroquial de Fageca tenim notícia del naixement dels seus fills Antonina (1618), Agnès (1621), Caterina (1623), Jaume (1625), Bartomeu (1628), Antoni (1630), Anna-Maria (1632) i Joan (1634). No hem esbrinat encara quina sort va fer aquesta casada de família: si arribaren tots a l'edat adulta, si es maridaren i amb qui. Només podem aportar la dada que al *Maridatge* de 1660 només hi ha constància d'un cap de família a Famorca que es digués Femenia: n'Antoni. Aqueixa minva no té res d'estrany: el fet que els pobles muntanyencs tinguessin un límit bastant estret quant a l'equilibri entre recursos i població va propiciar que esdevinguessin un focus d'exportació d'efectius demogràfics i —onomàstics, culturals, lingüístics— que nodrien els pobles de les planes de l'entorn.

Actualment es troba tant en la seva àrea originària (Benissa, Castells, Dénia, Fageca, Famorca, Oliva, els Poblets, el Verger, Xaló) com a molts de pobles de l'entorn: a la Marina (Altea, Beniarbeig, Benimeli, Calp, Callosa d'en Sarrià, Gata, Ondara, Pego, el Poblenou de Benitatxell, Xàbia) i a la Safor (especialment a l'Alqueria de la Comtessa, Bellreguard, Daimús, Gandia, Miramar, Palmera, Piles, Rafelcofer. També es localitza, amb menor grau o testimonialment, a Alfauir, Almoines, Benirredrà, Beniarjó, Palma, Tavernes de la Vallidigna) i a poblacions situades a comarques una mica més allunyades, com Alacant, Alcoi, Algemesí, Carcaixent, Cullera, Montroi, Sueca, Real de Montroi...

APÈNDIX: EL LLINATGE FEMENIA A LES TALLE I ESTIMS DE SANTA MARGALIDA

Font: Mas (1997b)

Talla del 1459

	Llinatge	Prenom	Quota/valoració	Residència
1	Famania	Andreu	255,0	fora
2	Famania	Matheu	30,0	la Vila
3	Famania	Mertí	12,8	la Vila
4	Famania sag	Gabriel	10,0	la Vila
5	Famania	Jacme	9,5	fora
6	Famania	Guillem	7,5	la Vila
7	Famania	Mertinoy, l'aratat	4,8	la Vila
8	Famania	Barthomeu	4,5	la Vila

Homes d'armes del 1515

Núm.	Llinatge	Prenom
1	Famania	Andreu
2	Famania	Jaume
3	Famania	Pere

³⁴ APF, QL 1613, Llibre de matrimonis: foli 92 v.

Talla del 1545

Núm.	Llinatge	Prenom	Residència
1	Femenia	Andreu	
2	Femania	Antoni Joan	
3	Femania] sa mare	Apolònia, Dona	[Hero]
4	Femania	Bernat	[Vernissa]
5	Femania	Bernat	[Hero]
6	Femenia	Bernat	
7	Femania	Damià	[Vernissa]
8	Femania	Damià	
9	Femania] sa mare	Gabriela	[Vernissa]
10	Femania	Guillem	
11	Femania	Martí	
12	Femania	Pere	
13	Femenia	Pere	

Talla del 1553

Núm.	Llinatge	Prenom	Quota/valoració	Residència
1	Famania	Andreu i son fil	529	la Vila
2	Famania	Barnat	716	Hero
3	Famania q ^o	Bernat	272	la Vila
4	Famania de Vernisa	Bernat	837	Vernissa
5	Famania de Maria	Damià	136	Maria
6	Famania de Vernisa	Damià	780	Vernissa
7	Famania	Guillem	45	la Vila
8	Famania	Johan	35	la Vila
9	Famania	Martí	16	la Vila
10	Famania	Pera	844	Hero
11	Famania maior	Pera	166	la Vila
12	Famania de Campenet	Pera	15	la Vila
13	Famania	Rafel	437	la Vila
14	Famania	Thoni Johan	76	la Vila

Talla de 1567

Núm.	Llinatge	Prenom	Quota/valoració	Residència
1	Famania major	Andreu	204	la Vila
2	Famania manor	Andreu	197	la Vila
3	Famanie de Vernisa	Andreu	19	Vernissa
4	Famenie dEro	B[e]rn[a]t	382	Hero
5	Famanie de Vernisa Barbax.o	B[e]rn[a]t	256	Vernissa
6	Famania de Vernisa major	Barnat are Beltesar	709	Vernissa
7	Famania	Barto[meu]	14	Maria
8	Famania de Maria	Demià	53	Maria
9	Famania	G[uille]m	44	la Vila
10	Famania	Guaspar	60	la Vila
11	Famania	la dona Valentina*	85	la Vila
12	Famania Taxidor	Martí	12	la Vila
13	Famania	Martí	6	la Vila
14	Famanie d'Ero	Pe[re]	653	Hero
15	Famania Farer	Pera	13	la Vila
16	Famania ma[jor]	Pera	85	la Vila
17	<i>Famania Valentí</i>	<i>Pere</i>	22,5	la Vila
18	Famania	Rafell	220	la Vila
19	Famania	Thoni Jo[an]	29	la Vila
20	Famanie de Vernisa	To[ni]	14	Vernissa

Talla de 1581

Núm.	Llinatge	Prenom	Quota/valoració	Residència
1	Famania	Andreu	1	la Vila
2	Famania	Baltasar	104	Vernissa
3	Famanie	Bartomeu	6	Maria
4	Famanie de Hero	Bernat	13	Hero
5	Famania de Vernissa	Bernat	29	Vernissa
6	Famanie	Francesc	10	Hero
7	Famania qondam	Gaspar	8	la Vila
8	Famanie de Hero	Joan	58	Hero
9	Famania	Johan	3	la Vila
10	Famania q°	Martí	0	la Vila
11	Famania	Mateu	57	la Vila
12	Famania de Ero major	Pere	6	la Vila
13	Famania fill de Guillem.	Pere	6	la Vila
14	Famania Valentí	Pere	3	la Vila
15	Famania Farer	Pere	2	la Vila
16	Famania menor	Rafel	10	la Vila
17	Famania major	Rafell	27	la Vila
18	Famanie fill de Barnat	Toni	1	Hero
19	Famania de Vernissa	Toni	1	la Vila

Talla de 1595

Núm.	Llinatge	Prenom	Quota/valoració	Residència
1	Femenia	Andreu, hereus de	1	la Vila
2	Femenia de Vernisse	Anto[ni]	5	la Vila
3	Femenia de B[er]n[a]t	Antoni	1	Hero
4	Femenia de Jo[an]	B[e]rn[at]	2	la Vila
5	Femenia Vernisse	Baltasar	169	Vernissa
6	Femenia	Barto[meu]	16	Maria
7	Femenia Massana	Barto[meu]	1	Maria
8	Femenia Perayre	Bernat	10	la Vila
9	Femenia de Vernisse	Damià	57	Vernissa
10	Femenia	Ff[rance]s[c]	42	He
11	Femenia	Jo[an]	74	Hero
12	Femenia q ^o	Martí	2	la Vila
13	Femenia	Mateu	60	la Vila
14	Femenia de G[uille]m	P[er]e	24	la Vila
15	Femenia Velentí	P[er]e	4	la Vila
16	Femenia p[er]aire	P[er]e, M[est]re	5	Sort d'en Baldor
17	Femenia	Pere	8	la Vila
18	Femenia major	Rafell	53	la Vila
19	Femenia Velentí	Rafell	28	la Vila

Talla del 1603

Núm.	Llin.	Malnom, ofici	Prenom	Quota/valoració	Béns i altres informacions
1	Femenia	de Rafel	Anto[ni]	406	el Mastajar; el camp d'en Gran
2	Famania	de Vernisse	Anto[ni]	12	
3	Famania da Hero	fill d'en B[er]n[a]t	Anto[ni]	40	
4	Famania	de Vernissa	Anto[ni]; mos-sèn	2046	Possessió de Vernissa; el pinar de Mateu Femenia
5	Famania	de Joan	B[er]n[a]t	122	
6	Famania	Mesane	Bart[omeu]	12	Maria
7	Famenia		Bart[omeu]	102	Maria?
8	Famania	Abaxador	Bernat	96	Terres a Femenia; cens d'en Bernat Femenia
9	Famania	de Vernisse	Damià	968	
10	Famenia		F[rancesc]	516	Possessió a Hero
11	Famania	Massana	Joan	12	
12	Famania		Joan	602	Possessió dita Hero
13	Famania		Martí	12	
14	Famania		Matheu	550	la sort Llarga
15	Famania	Farrer	Mi[quel]	12	
16	Famania	de G[uille]m	Pe[re]	280	Na Juja
17	Famenia	Valentí	Pe[re]	68	
18	Famania	Ferrer	Pere	212	
19	Famania	Me[nor] ferrer	Pere	42	
20	Famania	Perico	Pere	12	
21	Famania	major	Raphel	284	sort del Cós
22	Famania	Vermey	Raphel	66	

Talla 1613

Núm.	Llin.	Malnom, ofici	Prenom	Quota/valoració	Residència
1	Famania	de Rafel	Anto[ni]	268	
2	Famania	Viat (?)	Anto[ni]	12	
3	Famania	de Varnissa	Anto[ni]; mo[ssèn]	3196	Varnissa
4	Famania	Parayra	Ba[rna]t	202	
5	Famania]	Abaxador	Barnat	0	
6	Famania	David	Barnat	51	
7	Famanie	Massana	Barto[meu]	12	Maria
8	Famania	de Maria	Damià	336	Maria
9	Famania	de Varnissa	Damià	1600	Varnissa
10	Famania	Sarda	Dona	56	
11	Famania		J[aum]e	162	
12	Famania	de las egos	Jo[an]	22	
13	Famania	Massana	Jo[an]	86	
14	Famania		Jo[an] Anto[ni]	641	
15	Famanie	D'Ero	Jo[an]; done de	1494	Ero
16	Femenia	la muler de mo[ssèn] Antoni de Varnissa	Margarita	93	
17	Famania		Mathià	52	
18	Famanie	Farrer me[nor]	Mi[quel]	126	
19	Femenia]	Massana	Palònia; dona	24	Maria?
20	Famania	de G[uille]m	Pera	281	
21	Famanie	Valantí	Pera	120	
22	Famania	Ferrer ma[jor]	Pera	325	
23	Famania	Ferrer me[nor]	Pera	41	
24	Femenia	Masane	Pere	12	Maria?
25	Famania	Varmay	Rafel	154	
26	Famania		Sabastià, mestre	516	

ELS FEMENIA AL REGNE DE VALÈNCIA

1610-1612

	Població	Nom	Data	Font
1	Llíber	Bernat	1611	CPVX
2	Vall d'Ebo	Antoni	1610	APP
3	Vall d'Ebo	Antonina	1611	APP

fins 1646

	Població	Nom	Data	Font	Altra informació
1	Xaló	Andreu	1646	CRV	
2	Vall d'Ebo	Antoni	1623	QLVE	espòs d'Esperança Romeu
3	Benissa	Antoni	1646	CRV	
4	Castells	Antoni	1646	CRV	
5	Famorca	Antoni	1616	APF	Fill d'en Jaume F. i de na Joana Pastor
6	Murla	Antoni	1627	APM	Fill d'en Miquel F. i de na Caterina Santceloni
7	Oliva	Antoni	1619	APRO	
8	Tormos	Antoni	1646	CRV	
9	Llíber	Bernat	1625	APX	Marit de na Caterina Monjo
10	Benidoleig	Caterina	1647	APO	Muller d'en Miquel Caselles
11	Xaló	Francesca	1634	APX	Filla d'en Jaume F. i de na Caterina Blanquer
12	Llíber	Gaspar	2625	APX	Fill d'en Bernat F i na Caterina Monjo
13	Benissa	Guillem	1633	APB3	Fill d'en Pere Femenia i de na Margalida Font
14	Vall d'Alaguar	Jaume	1626	CVA	
15	Dénia	Joan	1646	CRV	
16	Ondara	Joan		APX	Fill d'en Bernat F. I de na Caterina Monjo
17	Els Poblets	Joan (difunt)	1646	CRV	
18	Quatretondeta	Josep	1660	M1660	
19	Pego	Margalida	1619	APP-M	
20	Vall d'Ebo	Maria	1614	QLVE	
21	Fageca	Miquel	1615	APF	Fill d'en Pere F. i de na Caterina Columbés
22	Els Poblets (Setla)	Miquel	1644	APX	Marit de n'Antònia Mates
23	Els Poblets	Miquel	1646	CRV	
24		Miquela	1626	QLVE	esposa de n'Antoni Ribes
25	Benidoleig	Pere	1641	APO	Fill d'en Jaume F. i de na Caterina Blanquer
26	Benimassot	Pere	1628	APB2	Marit de na Maria Coll
27	Benissa	Pere	1615	APB3	Marit de na Margalida Font
28	Llíber o Xaló	Pere	1620	APX	Marit de na Margalida Serra
29	Vall d'Alaguar	Pere	1637	APX	Fill d'en Bernat F. i de na Caterina Monjo
30	El Verger	Pere	1646	CRV	
31	Xaló	Pere	1646	APX	
32	Vall d'Ebo	Pere-Joan	1646	CRV	
33	<i>Quatretondeta</i>	<i>Pere-Joan</i>	<i>1660</i>		

FONTS DOCUMENTALS CITADES

APB2: Arxiu Parroquial de Benimassot

APB3: Arxiu Parroquial de Benissa³⁵

APF: Arxiu Parroquial de Fageca

APM: Arxiu Parroquial de Murla³⁶

APO: Arxiu Parroquial d'Orba

APP: Arxiu Parroquial de Pego³⁷

APRO: Arxiu Parroquial del raval d'Oliva

APX: Arxiu Parroquial de Xaló

QLVE: Llibres sacramentals de la Vall d'Ebo

CPVX: *Carta pobla de la Vall de Xaló* (12 de setembre de 1611) [Arxiu de la Diputació de València, Fons Duquesa d'Almodóvar, Drets Senyoriais, 1801-1815, caixa 3.]

CVA 1629: *Cens de la Vall d'Alaguar* (1629) [AHN, Osuna, llig. 1240; Giner: 337]

CRV: Veïnat del regne de València (1646) [ARV: Generalitat, 4825-4829]

M-1660: *Certificaciones de los vecinos y habitantes de quareinta y nueve lugares del presente Reyno para el drecho de maridage de la Serenissima Infanta doña María Teresa de Austria Reyna de Fransiá con el cristianesimo rey de Francia* (1660) [ARV, Mestre Racional 110422bis]

BIBLIOGRAFIA

ARAGÓ MENGUAL, Emilio (2000-2001): «Arxiu històric. L'expulsió dels moriscs i el repoblament de la Vall d'Ebo», treball publicat en 4 parts dins la revista *Evos*, núm. 11 (tardor 2000), p. 9-13; núm. 12 (hivern 2000), p. 28-32; núm. 13 (primavera 2001), p. 7-11; núm. 14 (estiu 2001), s/n, Vall d'Ebo.

BALLESTER-OLMOS, J. F. (1992): «Apellidos mallorquines en la comarca valenciana de La Marina Alta», *Anales de la Real Academia de Cultura Valenciana (2ª Época)*, València, p. 169-184.

CARDONA IVARS, Joan-Josep (1998): *Els cognoms i malnoms de Benissa. Història de les famílies*, Publicacions del Calendari dels Brillants, Benissa.

CARUANA Y REIG, José [Barón de San Petrillo] (1999): *La heráldica en Jávea*, Ajuntament de Xàbia, Xàbia.

CASEY, James (1981): *El regne de València al segle XVII*, Curial, Barcelona.

CASIMIRO CAMPOS, Josep-Carles & SANSALONI MARTÍ, Encarna (1998): «L'expulsió dels moriscos i les cartes pobles del Senyoriu de Santa Maria de Valldigna (1609-1648)», *L'Avenc. Revista d'investigació i assaig de la Valldigna*, núm. 4, p. 13-21.

CISCAR PALLARÉS, Eugenio (1977): *Tierra y señorío en el País Valenciano (1570-1620)*, Del Cenía al Segura, València.

CISCAR PALLARÉS, Eugenio (1997): *La Valldigna, siglos XVI y XVII. Cambio y continuidad en el campo valenciano*, Diputació de València, València.

CISCAR PALLARÉS, Eugenio (1998): *Vida cotidiana en la Valldigna (segles XV-XVIII)*, Simat de la Valldigna.

COROMINES, J.; MASCARÓ, J. (1989): *Onomasticon Cataloniae. I. Toponímia antiga de les Illes Balears*, Barcelona.

COSTA MAS, Josep (1977): *El Marquesat de Dénia. Estudio geográfico*, València.

COSTA MAS, Josep (1977-1978): «La repoblació mallorquina en la Marina alta i el seu entorn en el segle XVII», *Trabajos de Geografía*, 34, Mallorca, p. 87-91.

COSTA MAS, Josep (1983): «De les rels... a la llavor», *Programa de Festes de Xaló 1983*, Xaló.

³⁵ Prenem les dades de Cardona 1998.

³⁶ Prenem les dades de Giner: 347.

³⁷ Prenem les dades de Vicens 1986, 1987.

- DEYÀ, Miquel Josep (1998): *La manufactura de la llana a la Mallorca moderna (segles XVI-XVII)*, Mallorca.
- FERRÀ-PONS, Damià (1991): *Gran enciclopèdia de Mallorca. Vol 17. Sóller-Vall de*, Mallorca.
- FERRER MASSANET, Rafel; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon (1977): *Història de Manacor. El segle XIII*. Mallorca.
- FONT OBRADOR, Bartomeu (1978): *Historia de Llucmajor. Volumen tercero. El siglo XVI*. Mallorca.
- FONT OBRADOR, Bartomeu (1982): *Historia de Llucmajor. Volumen cuarto. El siglo XVII*, Mallorca.
- GINER BOLUFER, Carmelo (1946): «Topografía histórica de los valles de Pego», *Anales del Centro de Cultura Valenciana* (2a. època), València, 46-74 [reproduït el 1979 dins *Pego (Miscelànea)*, Publicacions de la CAPA – Diputació d'Alacant, p. 123-158].
- GINER GUERRI, Severino (1995): *Historia de Murla*, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert, Alacant.
- GRAU ESCRIBUELA, Antonio F. (2001): *Domini i propietat a la Marina Alta. Dénia, Xàbia i el Verger, segles XV-XIX*, Ajuntament de Dénia – Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant.
- GUINOT, Enric (1999): *Els fundadors del regne de València. Repoblament, antroponímia i llengua a la València medieval*, 2 vols., 3 i 4, València.
- IVARS CERVERA, Joan (1995): *Els noms de lloc i de persona de Dénia*, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta – Institut de Cultura Juan Gil-Albert – Ajuntament de Dénia.
- LA PARRA LÓPEZ, Santiago (1992): *Los Borja y los moriscos*, Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana - Diputació Provincial de València, València.
- MARCH QUES, Joan Francesc; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon (1981): *Història de Santa Margalida. De la prehistòria al segle XVI*. Mallorca.
- MAS FORNERS, Antoni & MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (2000): «Repobladors mallorquins al Sud del País Valencià després de l'expulsió dels moriscs. Cap a un estat de la qüestió», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 56, Mallorca, p. 275-296.
- MAS FORNERS, Antoni & MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (2001a): «Repobladors mallorquins a la Marina Alta i Baixa del País Valencià (segle XVII). El cas de Manacor», *I Jornades d'estudis locals de Manacor* (5 i 6 de maig 2000), Manacor, p. 209-217.
- MAS FORNERS, Antoni & MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (2001b): «Sobre l'origen dels repobladors de Llíber al segle XVII», *Revista Festes de Llíber 2001*, Llíber.
- MAS FORNERS, Antoni & MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (2002a): «La mallorquinització onomàstica a la València del segle XVII. L'aportació de la vila de Santa Margalida», *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes (València, 18-21 d'abril de 2001)*, Universitat de València – Denes, p. 119-144.
- MAS FORNERS, Antoni & MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (2002b): *Per poblar lo regne de València. L'emigració mallorquina al País Valencià en el segle XVII*, Govern de les Illes Balears – Caixa de Balears Sa Nostra, Mallorca.
- MAS FORNERS, Antoni (1997): *Mapa de la Vila de Santa Margalida en el segle XVII*, Santa Margalida.
- MAS FORNERS, Antoni (1997b): *Desposseïssió pagesa, creixement i concentració de la població: Santa Margalida, 1459-1595*, treball de tercer cicle, Universitat de les Illes Balears.
- MAS FORNERS, Antoni (2001): «Algunes consideracions sobre l'ús de la toponomàstica i de l'etimologia com a font per a l'estudi de l'origen dels 'repobladors' de mallorca (Segles XIII-XIV)», *Mayurqa*, Palma, 26, 123-143.
- MAS FORNERS, Antoni (2003): «Petits senyors i grans pagesos. Diferenciació i conflictivitat social a la ruralia de Mallorca (1300-1350)». *El feudalisme comptat i debatut*. Barcelona, 465-502.
- MASCARÓ PASARIUS, J. (1986): *Corpus de toponímia de Mallorca : relación alfabética de los topónimos registrados en el Mapa General de Mallorca, Escala 1:31.250, Palma, 1952-1962 / por J. Mascaró Pasarius ; con la colaboración de Francesc de B. Moll i P. Rafel Ginard Bauçà*. Mallorca.
- MIRALLES CEBRIÀ, Robert (1988): «Crisi i creixement a l'Ondara del segle XVII», *Estudis sobre la població del País Valencià. Actes de les I Jornades sobre la Població del País Valencià*, Edicions Alfons el Magnànim – Institució Valenciana d'Estudis i Investigació – Institut d'Estudis Juan Gil-Albert – Seminari d'Estudis sobre la Població del País Valencià, València, p. 345-356.
- MIRALLES MONTSERAT, Joan (1997): *Corpus d'antroponims mallorquins del segle XIV*, Barcelona.
- MOLL, Francesc de B. (1991): *Gramàtica històrica catalana*, Universitat de València, València [reedició i traducció de l'edició de 1952].
- MONCHO GRAU, Josep-Vicent (2002): «Procedència dels cognoms de Beniarrés», *Fent poble. Revista dependent de L'Esportí*, núm. 7, Beniarrés, p. 6-9.

- MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (1991): «Els cognoms mallorquins de Tàrbena», *Actes del 14è Col·loqui onomàstic (2n d'onomàstica valenciana)*, Alacant, p. 112-117.
- MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (2000a): «Els cognoms de Tàrbena», *Tàrbena. Festes Patronals*, Tàrbena, p. 15-19.
- PLA ALBEROLA, Primitivo-J. (1984): *La población del marquesado de Guadalest en el siglo XVII*, Instituto de Estudios Alicantinos - Diputació Provincial d'Alacant, Alacant.
- RASICO, Philip D. (1982): *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*, Curial, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ROSSELLÓ LLITERAS, Joan (1981): *Els homes d'armes de Mallorca. Llista de la Part Forana (1359)*, Publicacions de l'Arxiu Diocesà, Palma de Mallorca.
- ROSSELLÓ VAQUER, Ramon & FERRER MASSANET, Rafel (1977): *Història de Manacor. El segle XIII*, Mallorca.
- ROSSELLÓ VAQUER, Ramon & VAQUER BENNÀSSAR, Onofre (1991): *Història de Manacor. El segle XVI*, Mallorca.
- SANJUAN CAMPS, José Vicente (1995): «Els cognoms del poble de Beniarrés», *Revista de Festes Patronals de Beniarrés*, Beniarrés, s/n.
- SASTRE REUS, María José & ALEMANY GARCIA, Salvador & MONCHO ESCRIVÀ, Silvària (1986): *Dels moriscos als maulets. La Marina Alta al segle XVII*, Alacant.
- SEGURA DE LAGO, Joan (1975): *Llinatges d'un poble valencià. Algemesí. Estudi històric i demogràfic (1433-1850)*, Diputació de València, Institució Alfons el Magnànim - Ajuntament de València, València.
- SENDRA I LLORCA, Salvador (1996): *Documents i estudis de la Vall de Laguar*, Pego.
- TORRES MORERA, Juan Ramón (1969): *Re población del reino de Valencia tras la expulsión de los moriscos*, València, 1969.
- VAQUER BENNÀSSAR, Onofre (1978): *Aspectes socio-econòmics de Manacor al segle XVI*, Mallorca.
- VICENS, Josep (1986): «Els mallorquins a les parròquies de Pego, Alcalà i Patró (I)», *Festes de Pego*, Pego.
- VICENS, Josep (1987): «Els mallorquins a les parròquies de Pego, Alcalà i Patró (II)», *Festes de Pego*, Pego.